



SOMMARHÄLSNING

FRÅN AGNES ADVOKATBYRÅ





Här kommer en sommarhälsning från oss på byrån, med lite kort om vad som hänt under året inom det miljörättsliga området. I år ser vi ett ökat fokus på klimatanpassning och det pågår flera olika initiativ för att se över regelverket för att underlätta klimatsmarta investeringar. Att åstadkomma detta och samtidigt bibehålla grundläggande rättsliga principer om likabehandling och proportionalitet samt en kostnadseffektiv och rättssäker tillståndsprövning måste ses som en stor utmaning. Vi ser fram emot att delta och bidra i den diskussionen från vårt perspektiv. Annars är det som vanligt mycket vattenrelaterade frågor förstås, och vi väntar alla med spänning på kommande vägledningar och regeringens beslut avseende den nationella planen för vattenkraften.

På byrån är vi nu sex medarbetare och har kontor i Stockholm och Göteborg. Vi ser fram emot en fin sommar på hemmaplan och önskar er alla detsamma!



**NYTT INOM
VATTENOMRÅDET**

Vad händer med den nationella planen för vattenkraften?

I oktober förra året lämnade Havs- och vattenmyndigheten, Energimyndigheten och Svenska kraftnät ett gemensamt förslag till nationell plan för vattenkraften till regeringen. Det övergripande syftet med planen är att förse vattenkraften med moderna miljövillkor på ett samordnat sätt som innebär största möjliga nytta för vattenmiljön samtidigt som en nationell effektiv tillgång till vattenkraftsel säkerställs. Planen ska vara vägledande i arbetet med att förse vattenkraften med moderna miljövillkor men har ännu inte föranlett något beslut från regeringens sida.

I förslaget anges en tidplan för när prövningarna om moderna miljövillkor ska inledas och vilket eller vilka avrinningsområden eller delar av sådana områden (s k prövningsgrupper) som ska prövas i ett sammanhang. De första ansökningarna ska enligt förslaget ges in till domstolarna redan 2022 och de sista 2037. Förslaget innehåller bl a ett riktvärde för hur stor del av elproduktion (1,5 TWh) som kan tas i anspråk för miljöåtgärder utan att det uppstår en betydande negativ påverkan på elproduktionen på nationell nivå. Riktvärdet har i planen brutits ner på avrinningsområde och innebär, lite förenklat, att en större andel elproduktion får tas i anspråk för miljöåtgärder i älvar är av särskild betydelse ur naturvårdssynpunkt medan det motsatta förhållandet gäller älvar som av särskild betydelse för elförsörjningen på nationell nivå. I planen anges också avrinningsområden där särskild hänsyn behöver tas till elberedskap och dammsäkerhet. Vidare anges, på ett övergripande sätt, var det finns risk för konflikter mellan bevarandemål i Natura 2000-områden och vattenkraft och hur kultur- miljöfrågor generellt bör beaktas i prövningarna.

I planen finns förslag om hur berörda verksamhetsutövare och myndigheter kan samverka i syfte att få fram ett samlat underlag för prövningarna, s k regionala samverkansprocesser. Vidare förutsätts miljö kvalitetsnormerna för vatten och bevarandeplanerna för berörda Natura 2000-områden ses över i god tid innan prövningarna inleds så att det blir tydligt vilka krav som ska uppnås. Hur de regionala samverkansprocesserna faktiskt ska gå till finns mycket litet skrivet om. Havs- och vattenmyndigheten har dock meddelat att de avser att komma med vägledning kring dessa samverkansprocesser och även de senare domstolsprocesserna. Havs- och vattenmyndigheten har dock redan i maj i år presenterat en ny vägledning om fiskvägar och faunapassager som är tänkt att vara ett stöd i arbetet med att förse vattenkraften med moderna miljövillkor.

Kostnader för omprövningarna och de miljöåtgärder som blir följden av dessa prövningar förväntas att till stor del finansieras av Vattenkraftens Miljöfond. Fondens ägs

och finansieras av de största vattenkraftbolagen i Sverige. De verksamhetsutövare som omfattas av den nationella planen kommer att ha möjlighet att söka pengar från fonden. Nästan samtliga anläggningar som omfattas av kravet på moderna miljövillkor har, enligt statistik från myndigheterna, anmält sig till planen och i skrivande stund har redan de första samverkansprocesserna inletts.

Utredning om vattenförvaltningen

I slutet av förra året lämnade vattenförvaltningsutredningen sitt slutbetänkande, ”En utvecklad vattenförvaltning” (SOU 2019:66) till regeringen. Vattenförvaltningsutredningen tillsattes i slutet av 2017 och har haft i uppdrag att utreda hur organisationen för vattenförvaltningen bör vara utformad för att underlätta för en effektiv, samordnad och ändamålsenlig förvaltning av Sveriges yt- och grundvattenförekomster. I uppdraget har även ingått att utreda och lämna förslag på hur finansieringen av de åtgärder som följer av åtgärdsprogram för vattenförekomster bäst kan säkerställas.

I sitt betänkande föreslår utredningen bl a att de fem regionala vattenmyndigheterna läggs ner och att de arbetsuppgifter som dessa myndigheter idag har förs över till regeringen, Havs- och vattenmyndigheten, SGU och länsstyrelserna. Havs- och vattenmyndigheten föreslås få ungefär samma roll som vattenmyndigheterna har idag vilket bl a är att tillsammans med länsstyrelserna ta fram underlag till och förslag till beslut om miljö kvalitetsnormer. Utredningen föreslår vidare att det inrättas en särskild myndighet, Statens nämnd för normgivning på vattenförvaltningens område, som får i uppdrag att besluta om miljö kvalitetsnormer. Vidare föreslås att regeringen beslutar om åtgärdsprogrammen och att finansieringen av åtgärderna tydligare kopplas till den ordinarie budgetprocessen. För att tydliggöra inriktningen för vattenförvaltningen föreslår utredningen att regeringen tar fram en nationell handlingsplan för vattenförvaltningen. Utredningen har varit ute på remiss och ett stort antal synpunkter har kommit in. Från verksamhetsutövarhåll är man överlag positiv till förslagen. Från myndighets- håll är synpunkterna lite mer varierande. Havs- och vattenmyndigheten, som enligt förslaget kommer att få ett utökat uppdrag inom vattenförvaltningen, är överlag positiv till förslagen om en ändrad organisation. Vattenmyndigheterna är däremot tveksamma till om en förändrad organisationen är lösningen på de utmaningar som vattenförvaltningen står inför.



PÅ GÅNG

Överträdelseärenden gällande avloppsdirektivet (91/271/EEG)

EU-kommissionen lämnade i januari 2020 in en stämningensansökan till EU-domstolen mot Sverige för bristande efterlevnad av avloppsdirektivet. I huvudsak handlar kritiken om att ett antal anläggningar inte har klarat direktivets utsläppskrav och Sverige har erkänt överträdelser för tre av de tio berörda anläggningarna. Ärendet rör även mer principiella frågor om naturlig kväverening och användande av undantagsmöjligheter.

I maj 2020 inledde EU-kommissionen även ett nytt överträdelseärende mot Sverige gällande hur avloppsdirektivets bestämmelser har genomförts i svensk rätt, bland annat vad gäller mätningen av behandlingsparametrar. Regeringen ska svara på kommissionens frågor senast den 15 september 2020.

Begäran om förhandsavgörande från EU-domstolen

Mark- och miljödomstolen vid Vänersborgs tingsrätt har begärt ett förhandsavgörande i mål M 1147-18 i frågan om anmäld skogsavverkning riskerar att komma eller kommer i konflikt med något av förbuden i 4 § artskyddsförordningen (2007:845). Det domstolen har att ta ställning till är om ett av länsstyrelsen fattat beslut är riktigt eller om avverkningen, trots de rekommenderade försiktighetsmått, kan medföra att förbjudna åtgärder vidtas avseende vissa arter. Förhandsavgörandet skickades 13 juni 2019 och generaladvokatens förslag till avgörande i målet kommer att presenteras den 25 juni 2020.

Klimaträttsutredningen

Ett arbete har inletts för att anpassa relevant svensk lagstiftning, inklusive miljöbalken, så att det klimatpolitiska ramverket som antogs av riksdagen 2017 får genomslag. Syftet är att skapa bättre förutsättningar för att Sveriges klimatmål ska kunna nås. Det långsiktiga klimatmålet innebär att Sverige senast 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser till atmosfären, för att därefter nå negativa utsläpp. Det är stora förändringar som krävs för att målet ska uppnås och många utmaningar för utredningen att hantera för att göra en avvägning mellan olika intressen. Utredningen är ett av olika initiativ som tagits för att förändra tillståndprocesserna enligt miljöbalken för att i olika avseenden göra dessa mer effektiva. Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 maj 2022 men ett delbetänkande ska lämnas den 1 december 2020. (M 2019:05)

Prövningstillstånd i HD för mål om preklusion för saneringsfordran

Den 25 maj 2020 meddelade Högsta domstolen prövningstillstånd i mål T 5830-19 i frågan om en fordran som avser kostnader för sanering omfattas av bestämmelserna om preklusion enligt 6 § lagen (1981:131) om kallelse på okända borgenärer. Tvisten i målet gäller en regressfordran som ett bolag, som frivilligt åtagit sig saneringsåtgärder, har på ett bolag som tidigare ägt fastigheten och låtit genomföra rivnings- och utfyllnadsarbeten på den aktuella fastigheten. Bolaget som vidtagit rivnings- och utfyllnadsåtgärderna har emellertid likviderats och en mellandomsfråga i målet kom därför att bli om den påstådda fordran hade prekluderats enligt lagen om kallelse på okända borgenärer. Mark- och miljööverdomstolen har genom dom den 9 oktober 2019 i mål nr M 12278-18 kommit fram till att bestämmelsen i 10 kap 4 § andra stycket miljöbalken gäller efterbehandlingsansvaret i förhållande till det allmänna. Eftersom det allmänna inte utkrävt något efterbehandlingsansvar i det aktuella fallet ansåg domstolen att det handlade om en talan om ersättning för kostnader för en frivillig sanering. Detta innebär att det var fråga om en ekonomisk tvist mellan två enskilda. Fordran föll därför utanför undantaget i 10 kap 4 § miljöbalken och kunde därför preskriberas. MÖD ansåg med stöd av detta att det inte heller var möjligt att tillämpa bestämmelsen analogt på preklusion enligt lagen om kallelse på okända borgenärer. Nu återstår att se om HD delar denna bedömning.

Översyn av artskyddsförordningen

De svenska artskyddsbestämmelserna, främst bestämmelserna i artskyddsförordningen (2007:845), har kritiserats bl a för att vara otydliga och skapa rättsosäkerhet. Det finns ett antal rättsfall under senare tid där centrala frågor har aktualiserats och som nämnts ovan har också Vänersborgs tingsrätts, mark- och miljödomstolen, begärt förhandsavgörande i EU-domstolens mål C-473/19. Frågor har exempelvis rört tolkningen av fridlysningsbestämmelserna samt hur och när ersättning till markägare ska utgå.

En särskild utredare ska nu se över artskyddsbestämmelserna och ta ställning till om ändringar i lagstiftningen eller andra åtgärder bör vidtas. I uppdraget ingår även att se över miljöbalken. Uppdraget ska redovisas senast den 14 maj 2021. (M 2020:02)

Slamutredningen

I januari 2020 presenterade slamutredningen sitt betänkande Hållbar slamhantering (SOU 2020:3) och vi har deltagit i Advokatsamfundets arbete med remissyttrande över utredningen. Slamutredningen har haft ett smalt utredningsdirektiv att förhålla sig till och har i enlighet med detta föreslagit ett generellt förbud mot slamspredning, antingen som ett totalförbud eller ett förbud förenat med undantagsmöjligheter. Advokatsamfundet har av olika skäl, såsom arbetet för cirkulära flöden och EU-rättens regler om fri rörlighet tillstyrkt ett förbud förenat med undantag.

Nordkalk stämmer staten

I april 2019 beslutade Högsta domstolen att inte pröva Mark- och miljööverdomstolens avslag på Nordkalks ansökan om tillstånd till kalkbrytning i Bunge på Gotland. Domen vann därmed laga kraft. Nordkalk har nu stämt staten och begär ersättning med drygt 2 miljarder kr för utebliven vinst till följd av det uteblivna tillståndet. Grunden för yrkandet är att beslutet att avslå tillståndsansökan och regeringens tidigare beslut att utpeka området för den planerade takten som ett Natura 2000-område har inneburit att pågående markanvändning avsevärt har försvårats. Som rättslig grund åberopar bolaget både miljöbalkens ersättningsbestämmelser i 31 kap. och grundlagsbestämmelsen om egendomsskyddet i 2 kap. 15 § regeringsformen. Staten har bestritt att utge ersättning med motiveringen att något lagakraftvunnet tillstånd till kalkbrytning inte förelåg vid tidpunkten för avslagsbeslutet och utpekande av området som Natura 2000-område. Dessa beslut har därför, enligt staten, inte inneburit något intrång i laglig pågående markanvändning.

Hur går det för Preemraff i Lysekil?

Att Preemraff i Lysekil har ansökt om utökad verksamhet har nog inte undgått någon. Regeringen beslutade tidigare att pröva tillåtligheten av den utökade verksamheten och i dagarna lämnade Mark- och miljööverdomstolen sitt yttrande till regeringen, se Mark- och miljööverdomstolens yttrande den 15 juni 2020 i mål M 11730-18. Målet gäller om den ansökta utbyggnaden av verksamheten kan tillåtas med hänsyn till de ökade utsläpp av växthusgaser som verksamheten innebär. En central fråga i målet är om den s k stoppregeln i 2 kap. 9 § miljöbalken kan tillämpas på en verksamhet som omfattas av EU:s utsläppshandelssystem. Mark- och miljööverdomstolen anser att så inte är fallet samt att de av riksdagen beslutade klimatmålen från 2017 inte har förändrat möjligheterna att ställa krav på koldioxidutsläpp vid prövning av tillstånd till enskilda verksamheter som ingår i utsläppshandelssystemet. Mark- och miljööverdomstolen anser därför att verksamheten kan tillåtas. Frågan kommer nu att prövas av regeringen.



PRAXIS

Ny vägledande praxis avseende strandskydd

Mark- och miljööverdomstolen (MÖD) har i mars 2020 meddelat två avgöranden om strandskyddsdispens som ger möjlighet att åberopa andra omständigheter än de särskilda skäl som anges i 7 kap. 18 c-d §§ miljöbalken. I tidigare praxis har det inte ansetts möjligt att, vid intresseavvägningen enligt 7 kap. 25 § miljöbalken, beakta andra omständigheter än de som anges i 7 kap. 18 c-d §§ som skäl för dispens (se bl a rättsfallet MÖD 2013:37 samt MÖD:s dom den 3 februari 2017 i mål nr M 7801-16). I avgörandena från 2020 anger domstolen i domskälen att det med hänsyn till den utveckling som skett i praxis ifråga om egendomsskyddet, senast genom NJA 2018 sid 753, finns anledning att nyansera bedömningen. Dock ansåg inte MÖD att de skäl som åberopats i något av de båda anförda avgörandena utgjorde skäl för dispens. (MÖD:s domar den 4 mars 2020, mål nr M 4793-19 och M 4244-19). I sammanhanget kan även nämnas Högsta domstolens beslut den 8 juni 2020 i mål T 6460-19 att pröva frågan om det finns hinder mot att bevilja tillstånd till vattenverksamhet med hänsyn till strandskyddsbestämmelserna i 7 kap. miljöbalken.

Klassificering av avfall

Mark- och miljööverdomstolen har prövat om spillfett och fett från fettavskiljare från en McDonalds-restaurang ska anses som verksamhetsavfall eller hushållsavfall. Frågan är betydelsefull då verksamhetsavfall inte omfattas av det kommunala avfallsmonopolet utan får transporteras i egen regi. MÖD ansåg att spillfett och fett från fettavskiljare i restaurangköken uppstår som en följd av den verksamhet som bedrivs i lokalerna och inte som en följd av att människor uppehåller sig där, och om avfallet hanteras och förvaras separat utgör detta verksamhetsavfall. (MÖD dom 19 mars 2020, mål nr M 6924-19)

Översvämningsskydd Falsterbonäset

I maj i år meddelade mark- och miljödomstolen vid Växjö tingsrätt tillstånd för Vellinge kommun att anlägga ett översvämningsskydd i form av vallar och murar på Falsterbonäset, se mark- och miljödomstolens vid Växjö tingsrätt dom den 7 maj 2020 i mål M 3258-18. Ansökan hade föranletts av behovet av att skydda bostadsbebyggelsen på näset mot den ökade risk för översvämningar som den pågående klimatförändringen innebär. Översvämningsskyddet berör många enskilda och stora delar av Falsterbonäset omfattas av områdesskydd, såsom naturreservat och Natura 2000-område och många synpunkter har kommit in från närboende, myndigheter och miljöorganisationer. Synpunkterna gäller främst hur översvämningsskyddet ska lokaliseras och inte så mycket behovet av ett översvämningsskydd i sig. Domen är överklagad till Mark- och miljööverdomstolen.

Ersättning för fjällnära skog

I maj i år meddelades fem domar från Mark- och miljööverdomstolen som slår fast att ett beslut att neka tillstånd till avverkning i fjällnära skog innebär intrång i pågående markanvändning och att markägaren därmed är berättigad till ersättning för den marknadsvärdesminskning som fastigheterna drabbats av till följd av besluten, se MÖD:s domar den 12 maj 2020 i mål M 1729-19, M 1732-19, M 1734-19, M 1736-19 och M 1737-19. En avgörande fråga i målen var om tillståndsplikten för att få avverka i fjällnära skog i sig innebär ett förbud mot att bedriva skogsbruk i det fjällnära skogsområdet och att ett avslag på en ansökan om att få avverka i sådan skog därmed inte inneburit ett intrång i pågående markanvändning. MÖD, som hänvisar till mark- och miljödomstolens skäl, anser att tillståndsplikten i skogsvårdslagen inte påverkar bedömningen av vad som utgör pågående markanvändning och att en markägare som nekas tillstånd att avverka sin skog därmed har rätt till intrångsersättning enligt miljöbalken. MÖD delade vidare mark- och miljödomstolens slutsats att ett beslut att avslå en ansökan om tillstånd att avverka i fjällnära skog är, i ersättningshänseende, att jämställa med ett beslut om områdesskydd och att intrångsersättning därmed ska utgå. MÖD:s domar har vunnit laga kraft.

Högsta domstolen uttalar sig om ersättningsbrunnar

Bortledning av grundvatten är tillståndspliktig vattenverksamhet enligt miljöbalken och brunnar för bortledningen utgör vattenanläggningar, enligt definitionen i 11 kap. 4 § miljöbalken. Ett praktiskt problem för VA-huvudmän har varit att uttagsbrunnar sätter igen och att det finns behov av att anlägga en ny brunn som ersätter den tidigare brunnen, en så kallad ersättningsbrunn. I en dom från Högsta domstolen den 27 mars 2020 i mål T 1013-19 konstaterades, genom fastställande av Mark- och miljööverdomstolens domslut att en ersättningsbrunn utgör en självständig vattenverksamhet som i det aktuella fallet krävde tillstånd. Domen har i vissa sammanhang kommit att tolkas som att Högsta domstolen har etablerat ny praxis och att ersättningsbrunnar numera alltid ska anses som självständiga vattenverksamheter som kräver tillstånd. Det är dock tveksamt om så är fallet utan frågan får bedömas från fall till fall beroende på den påverkan på vattenförhållandena som ersättningsbrunnen har.





GLAD SOMMAR! från oss på byrån

Psst! Om du semesterar på västkusten i år har du chansen att se en tumlare. Valen, som är akut hotad är en av de minsta tandvalarna och blir bara runt 1,5 m lång. Tumlare är mycket skygga och därför svåra att få syn på. Om du dyker ner under ytan kanske du också får chansen att se ålgräsängar som har en unik ekologisk roll i svenska hav. De är viktiga livsmiljöer för ett stort antal marina djur och växter, och fungerar som barnkammare åt arter som torsk och strandkrabba. Ålgräsängar är idag en hotad naturtyp som omfattas av ett åtgärdsprogram och man planterar nu ut dessa i Kosterhavets nationalpark. Simma lugnt!

Bildkälla: Solvin Zankl, havet.nu



Bildkälla: havochvatten.se

